

ZAMONAVIY TA'LIMDA TANQIDIY FIKRLASHNING O'RNI

Ravshanova Marjona

O'zDJTU talabasi

Ilmiy maslahatchi: Muhtashamova Parvina

O'zDJTU, katta o'qituvchi

Annotatsiya. Tanqidiy fikrlash zamonaviy ta'limda o'quvchilarni 21-asrning murakkabliklarida harakat qilishga tayyorlash uchun zarur bo'lgan muhim mahorat sifatida tobora e'tirof etilmoqda. Ushbu bo'limda tanqidiy fikrlashning ahamiyati, uning rivojlanishi va so'nggi tadqiqot natijalari asosida ta'lim amaliyotiga integratsiyalashuvi yoritilgan.

Kalit so'zlar: hayotiy qobiliyat, zamonaviy ta'lim, tanqidiy fikrlash, tadqiqot natijalari.

Abstract. Critical thinking is increasingly recognised as a vital skill in contemporary education, essential for preparing students to navigate the complexities of the 21st century. This section outlines the significance of critical thinking, its development, and its integration into educational practices based on recent research findings.

Keywords: vital skill, contemporary education, critical thinking, research findings

Kirish

XXI asrda insoniyat oldida turgan murakkab ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muammolarni hal qilishda faqat an'anaviy bilimlar emas, balki mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va kreativ yondashuv muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shunday murakkab sharoitda zamonaviy ta'limning asosiy vazifasi — o'quvchilarni tayyor javoblarni yod olish emas, balki savol berishga, fikr yuritishga, asosli xulosalar chiqarishga va hayotiy holatlarga tanqidiy nazar bilan qaray olishga o'rgatishdir. Tanqidiy fikrlash — bu insonning ma'lumotlarni baholash, dalillarni tahlil qilish, mantiqiy asosda xulosa chiqarish va muammolarga ratsional yechim topish qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma nafaqat ta'lim jarayonida, balki kundalik hayotda, kasb faoliyatida va ijtimoiy munosabatlarda ham katta ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish bugun dolzarb vazifalardan biri bo'lib, bu borada ilg'or pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va amaliy mashg'ulotlar muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu maqolada tanqidiy fikrlash tushunchasining mohiyati, uni o'quvchilarda shakllantirish yo'llari hamda zamonaviy ta'limdagi o'rni keng yoritiladi.

Tanqidiy fikrlash inson tafakkurining eng muhim ko'rinishlaridan biri bo'lib, u voqealarga chuqur, asosli va tahliliy yondashish qobiliyatini anglatadi. Bu ko'nikma orqali shaxs har qanday axborotni avtomatik tarzda qabul qilishdan ko'ra, uni savollar ostiga olish, baholash va mantiqiy xulosalar chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. Zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri aynan

shunday fikrlovchi, faol va mustaqil qaror qabul qila oladigan avlodni tarbiyalashdan iborat. Tanqidiy fikrlovchi o'quvchi voqea-hodisalarga biryoqlama emas, balki har tomonlama tahliliy qaraydi, o'z fikrini asosli dalillar bilan bayon qiladi, boshqalar fikriga ham ochiq bo'ladi. U faqat bilim egasi emas, balki bilimni tahlil qila oladigan, uni yangilab, kerakli holatga moslashtira oladigan shaxsdir. Aynan shu xususiyatlar tufayli tanqidiy fikrlash bugungi ta'lim jarayonida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashning o'rni katta. U o'quvchilarni mustaqil qaror qabul qilishga, turli manbalarni solishtirib ko'rishga, noto'g'ri yoki shubhali axborotni ajrata olishga o'rgatadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va internet orqali axborot tez-tez almashadigan hozirgi davrda bu ko'nikma har qachongidan ham muhimroqdir. Chunki har bir o'quvchi virtual axborot oqimida yo'qolib ketmasligi, balki muhim va ishonchli ma'lumotni tanlab olish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun turli metodlar mavjud. Masalan, muammoli vaziyatlarni hal qilishga doir topshiriqlar, tahliliy savollar, guruhli muhokamalar, rolli o'yinlar va debatlar orqali o'quvchilarning fikrlash darajasi oshiriladi. Bu jarayonda o'qituvchi bevosita ma'lumot beruvchidan ko'ra, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi vazifasini bajaradi. U o'quvchini to'g'ri javob izlash emas, balki savol berishga, izlanishga, xatolardan xulosa chiqarishga o'rgatadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, tanqidiy fikrlash faqat gumanitar fanlarga emas, balki tabiiy-ilmiy yo'nalishlarga ham taalluqlidir. Masalan, matematika fanida muammoli masalalarni yechishda, biologiyada esa hayotiy jarayonlarni tahlil qilishda tanqidiy yondashuv zarur.

Tarix va adabiyot fanlarida esa voqealarni turli manbalar asosida baholash, yozuvchi va tarixchilar nuqtai nazarini tahlil qilish orqali fikrlash chuqurlashtiriladi. Tanqidiy fikrlash zamonaviy ta'limda shunchaki afzallik emas, balki zaruratdir. Bu ko'nikma yosh avlodni nafaqat bugungi ta'limda, balki kelajak hayotda ham muvaffaqiyatli bo'lishiga xizmat qiladi. Demak, ta'lim tizimi tanqidiy fikrlovchi shaxsni shakllantirishni o'zining markaziy vazifalaridan biri sifatida belgilashi zarur.

Xulosa. Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — bilimdon emas, balki mustaqil fikrlovchi, muammolarga yangicha yondasha oladigan, hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan shaxsni shakllantirishdan iboratdir. Bunday shaxsni tarbiyalashda tanqidiy fikrlash ko'nikmasi muhim o'rin tutadi. Tanqidiy fikrlovchi inson har qanday axborotga befarq emas, balki uni tahlil qiladi, dalillarga asoslanadi va fikr bildirishda mantiqiylikka tayanadi. Bu esa uni soxta ma'lumotlardan, noto'g'ri qarashlardan va biryoqlama yondashuvlardan asraydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarni faollikka undaydi va ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Eng muhimi, bu ko'nikma nafaqat darsda, balki real hayotda ham o'z samarasini beradi. Shuning uchun o'qituvchilar zamonaviy pedagogik metodlardan foydalangan holda, tanqidiy fikrlashga asoslangan

yondashuvlarni ta'lim amaliyotiga keng joriy etishlari lozim. Zero, fikrlovchi avlod – bu barqaror jamiyat va taraqqiyot kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dewey J. *How We Think*. – New York: D.C. Heath & Co., 1910.
2. Jalolov J. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat**. – Toshkent: TDPU, 2020.
3. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch**. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Mahkamova D. **Zamonaviy ta'limda interaktiv metodlar**. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
5. Marzano R.J. *Teaching Thinking Skills: Theory and Practice*. – Alexandria: ASCD, 1988.
6. OECD. *Future of Education and Skills 2030: Conceptual learning framework*. – OECD, 2020.
7. Paul R., Elder L. *The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools*. – Foundation for Critical Thinking, 2020.
8. Rasulova N. **Tanqidiy fikrlash va uning ta'limdagi o'рни** // “Ilm va zamon” ilmiy jurnali. – 2022. – №2. – B. 45–50.
9. Saidov A., Sattorov B. **Tanqidiy fikrlash asoslari**. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
10. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris: UNESCO Publishing, 2017.